

ENQUESTE EN INFORMATIE VAN 1494

DE ECONOMISCHE EN FINANCIËLE TOESTAND VAN KOEDIJK EN HUISWAARD

In de 15^e eeuw werden enkele onderzoeken gedaan naar de staat en het vermogen van de steden en dorpen in Holland en West-Friesland. Zo kon de regering bepalen, hoe groot ieders aandeel behoorde te zijn in de geldheffingen, die voor de gemene landszaken noodzakelijk waren.

Omdat de economische en financiële toestand van de steden en dorpen kon veranderen, werd enkele keren een nieuw onderzoek gedaan en konden door een nieuwe zetting de lasten over steden en dorpen opnieuw evenredig worden verdeeld.

Dergelijke onderzoeken en wijzigingen werden gedaan in waarschijnlijk het jaar 1428, in 1462, in 1477, in 1494 en in 1514. Van de onderzoeken in 1494 en 1514 zijn stukken bewaard gebleven. Het stuk uit 1494 "Enqueste en Informatie" behandelen we hieronder.

Hieronder de Enqueste 1494 van de dorpen vallende onder het baljuwschap van Nijenburg, waaronder Koedijk.

Waar in het stuk gesproken wordt over Hertog Karel is Karel de Stoute bedoeld. In 1477, na het sneuvelen van Hertog Karel, werd de zetting wel gewijzigd, maar werden de vertegenwoordigers van de steden en dorpen niet gehoord. In 1494 kon dus niet worden verwezen naar een eerdere verklaring, maar werd verwezen naar de regeringsperiode of het overlijdensjaar van Hertog Karel.

Karel de Stoute

ENQUESTE ENDE INFORMATIE
UPT STUCK VAN DEN SCHILTAELEN,
VOERTIJTS GETAXEERT ENDE GESTELT GEWEEST
OVER DE LANDEN VAN
HOLLANT ENDE VRIESLANT.
GEDAEN IN DEN JAERE MCCCCXCIII

DE DORPEN GESETEN ONDER TBAILLIUSCHAP VAN NYEBURG HIERNAER VERCLAERT, ENDE GELDENE MET MALCANDREN

Upten 20en dach van Meye zoe hebben wij Commissarissen voor ons geroupen ende ghedachvaert Yff Florisz, oudt 40 jaer, Hiertgens Jacobs, oudt 40 jaer, Claes van Neck, oudt 40 jaer, Willem Matthijs, oudt 40 jaer, buyrluyden van den dorpe Ursem;

Lambert Ijsbrantsz, oudt 40 jaer, Jan Symonsz, oudt 55 jaer, Cornelis Claesz, oudt 40 jaer, buyren van Otterleck;

Jacob Pouwelsz, oudt 60 jaer, Dirck Aelbrantsz, oudt 50 jaer, Jan Sappersz, oudt 40 jaer, Pieter Gerritsz, oudt 40 jaer, buyren [=inwoners] van den dorpe Koedijck;

Garbrant Dirricxsz, oudt 47 jaer, van den dorpe Outdorp;

Dirck Pietersz, oudt 65 jaer, Claesz, oudt 60 jaer, Pieter Pietersz, oudt 30 jaer, buyren van den dorpe Schermer;

gheinterrogeert [=ondervraagd] upten inhouden van de voorz. Instructie. [Het valt hierbij op dat er slechts één van de opgeroepenen met een achternaam wordt genoemd, namelijk Claes van Neck uit Ursem]

Eerst angaende die haertsteden [=huis, haard en hof] zeggen eendrachtelick, by heuren eede, hemluyden hoochlycken gestaeft, ende dat by monde van den voorsz. Yff Jacobsz, dat zij samentlycken by tijden des overlijdens Hertoge Karel hadden 509 haertsteden, die alle bewoont waren; ende dat zij alsnu aldaer niet meer hebben dan 387 haertsteden die nutertijt [=heden ten dage] bewoont zijn.

Item angaende die neringe [=inkomen] zeggen, dat zij al van eender neringhe zijn, te weten dat zij hen behelpen met lantwinninghe [=landbouw], metter koe, zuvel [=zuivel] daerof maeckende, met visschen, met vogelen [=vogels vangen]; ooc dat eenich onder hemluyden zijn die hem behelpen mit om loon ter zee ten harinck te varen, ende daeroff macher wesen in als 5 of 6 [=waarvan er niet meer dan 5 of 6 zullen zijn]; zonder hooger of meerder neringe te hebben. Zeggen, dat dese voorsz. Neringe upten dach van huyden wel die een helft minder es dan die by tijden van den overlijden Hertoge Karel.

Rijnlandse gulden

Item angaende den staet van heuren faculteyt (= vermogen) int generael zegge, by monde als boven, dat heure rijkdom ende faculteyt upten dach van huyden nergensnae zoe goet en es als die was by tijden Hertoge Karel, ende twelck met weten mach by heure schotponden [= grondbelasting]; want by tijden van Hertoge Karel zij tzamentlicken plagen te staen ende uyt te brenghen 553 schotponden, elck schotpondt 150 R. gl. [=Rijnlandse guldens] Gerekent, aldaer zij alsnu niet hooger en staen ende uytbrengen als 243 schotponden, ten prijse als boven; up welcke laetste schotponden zij te gelden ende te dragen hebben eerst 500 R. gl. tsjaers lijffrenten, ende an losrenten [=aflossingen] 457 R. gl. tsjaers, te losse, deen deur dander, den penninck 15 [=tegen 15% rente]; van welcke renten zij ten afteren [=achter] zijn ende onbetaelt staen van omtrent drie jaren, belopende 2871 R. gl.; mer zeyden tzelve achterwesen ghecort ende afgeslagen [=als oninbaar zijnde kwijtgescholden] te hebben an heure schotponden, hiervoren ghenoompt: daeromme dat achterwesen alhier niet te reekenen.

Gevraecht die zaecke ende redenen waeromme die haertdsteden, nerighe ende hunne rijkdomme vermindert ende gheargert [=verergerd] es zedert den overlijden van Hertoge Karel, zeggen eendrachtelicken, by monde als boven, dat tzelve toegekommen es overmidts grooten dieren tijt, schattinghe [=opgelegde lasten] van oorlogen ende anders, die zij hebben moeten dragen ende betalen; omme welcke schattinge te vluen [=ontvluchten] die rijkste ende beste [personen] van den voorsz. dorpen ghetogen [=vertrokken] zijn van dare metter woone in steden ende elders. Oock mede dat zij, overmidts die natte jaren, die geweest zijn, heure koeyen veel verloren off gestorven zijn. Oock mede zoe es haer tlandt, twelck vruchtbaer was ende goet omme te weyen, quaet [=slecht] geworden mits die naticheyt [=nattigheid], ryetlandt [=rietland], ende wel oock met topwateren oofgespoelt [=overstroming], verdreven ende te nyete [=niet] gegaen es.

SAMENVATTING

De dorpen Ursem, Oterleek, Koedijk, Oudorp en Schermer hebben in 1494 gezamenlijk 387 haardsteden, die worden bewoond. In 1477, het jaar waarin Hertog Karel sneuvelde, waren dit nog 509 haardsteden.

Het inkomen van deze dorpen komt uit de akkerbouw, het houden van koeien, het maken van zuivelproducten, het vissen en het vogelen. Ook zijn er 5 of 6 personen die hun loon verdienen met de haringvangst op zee. Het totale inkomen is echter minder dan de helft van wat het ten tijde van het overlijden van Hertog Karel was.

Het vermogen van de dorpen is ook gedaald. Betaalden zij ten tijde van het overlijden van Hertog Karel nog 553 schotponden aan belasting, nu in 1494 is dit nog maar 243 schotponden. Bovendien hebben zij met de afbetaling inmiddels een achterstand van drie jaar.

De vermindering van het aantal haardsteden en de verslechtering van inkomen en vermogen sinds het overlijden van Hertog Karel zijn volgens de vertegenwoordigers van de dorpen te wijten aan:

- de schattingen van oorlogen en dergelijke, die hen werden opgelegd
- het wegtrekken van de meest getroffen (rijkere) dorpelingen naar de steden in verband met deze schattingen
- de laatste wel heel natte jaren, waardoor veel koeien verloren gingen
- het in kwaliteit achteruitgaan van normaal goed weideland door al de nattigheid
- het door overstroming verdwijnen of tenietgaan van land

Cor Visser

Bronnen: Boek Enquête en Informatie Hollant ende Vriesland 1494 door R. Fruin, uitgegeven in opdracht van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde in 1876 te Leiden